

AZ EVOLÚCIÓBIOLÓGIA FOGADTATÁSA HINDU ÉS BUDDHISTA VALLÁSI KÖZÖSSÉGEK BEN, TEILHARD DE CHARDIN TEOLÓGIÁJÁNAK TÜKRÉBEN

[THE RECEPTION OF EVOLUTIONARY BIOLOGY IN HINDU AND BUDDHIST RELIGIOUS COMMUNITIES IN THE LIGHT OF THE THEOLOGY OF TEILHARD DE CHARDIN]

STROBEL LILLA

Wesley János Lelkészképző Főiskolastrobella@wjlf.hu

Abstract. The emergence and spread of evolutionary theory have had a significant impact on various religious communities, as scientific approaches often challenge traditional religious narratives. This study aims to explore the reception of evolutionary biology within different religious traditions, with a particular focus on Hinduism, Buddhism, and Christianity, as well as the perspectives of prominent thinkers associated with these traditions – Teilhard de Chardin, Sri Aurobindo, Swami Vivekananda, and Thich Nhat Hanh. The research examines the possibilities for dialogue between religion and science, highlighting how certain religious leaders and philosophers have sought to integrate the concept of evolution into their spiritual teachings.

Keywords. Evolution, science, Hinduism, Buddhism, creationism

Bevezetés

Az evolúcióelmélet megjelenése óta a vallás és a tudomány közötti kapcsolat új kihívások és lehetőségek sorát hozta magával. Teilhard de Chardin teológiai munkássága a két terület közötti párbeszéd egyik legjelentősebb példája, hiszen evolúciós elméletei nemcsak a biológiai fejlődést, hanem az emberiség spirituális fejlődését is magukban foglalták. Hasonló integratív szellemiség figyelhető meg a hindu és buddhista közösségek néhány gondolkodójánál, akik a tudományos evolúciót saját spirituális tanításaikba illesztették, miközben továbbra is megőrizték vallásuk egyedi kozmológiai és filozófiai kereteit.

Azonban az olyan jelentős tudományos felfedezések, mint például az evolúcióbiológia, érzékenyen érinthetik a vallásos közösségeket, hiszen számos vallás saját elmélettel rendelkezik a világ teremtéséről és az emberi élet eredetéről, amelyek gyakran szemben állnak az evolúciós elmélet által felvázolt folyamatokkal. Az indiai eredetű vallások – a hinduizmus, a buddhizmus, a dzsainizmus és a szikhizmus – saját filozófiai kereteik révén eltérően viszonyulnak a különböző tudományos kérdésekhez. Bár ezek a vallások általában nem foglalkoznak közvetlenül a modern tudományos elméletekkel, mint például az

evolúció, több alapvető elvük és világnézetük érintkezik a biológiai fejlődés és az élővilág sokféleségének gondolatával. Ugyanakkor ezek a vallások, vagy egyes irányzataik sokszor mégis szkeptikusak az evolúcióval kapcsolatban.

A középkori Európában leginkább a vallás formálta az emberek gondolkodását, és a tudomány fejlődését inkább vallási tekintélyek irányították, és nem a tapasztalaton alapuló megismerés. A felvilágosodás során azonban egy jelentős átalakulás vette kezdetét: a tudományos gondolkodás egyre inkább elszakadt a vallási hittételektől, és a racionális, empirikus megközelítés került előtérbe (Taber, 2017). Ennek részeként a természettudományok, különösen az evolúcióbiológia, egyre nagyobb szerepet kaptak mind az emberi létezés, mind a minket körülvevő világban zajló jelenségek magyarázatában. E változás azonban nem volt egyszerű, különösen azon vallási közösségek számára, amelyeknek sok esetben kihívást jelentettek a tudományos felfedezések által felvetett új kérdések, amelyek alapjaiban kérdőjelezték meg hittételeiket. Az evolúciós elmélet megjelenése és elterjedése különösen nagy visszhangot váltott ki, és mind a mai napig heves viták tárgyát képezi számos vallási csoportban (Reiss, 2008). Az Egyesült Államokban az evolúció tanítása évtizedeken át viták tárgya volt, melynek egy emblemikus eseménye az 1925-ös Scopes-per (Tennessee vs. John Scopes), amikor is egy tanár, az akkor 25 éves John Scopes ellen indult eljárás amiért az óráin az evolúcióról tanított középiskolásoknak. (Bak, 2006) Ezt akkoriban Tennessee állam törvénysértésként kezelte és beperelte a fiatal tanárt, aki el is vesztette a pert és pénzbüntetésre ítélték.

Napjainkban is aktívak a kreacionista mozgalmak, amelyek az ifjúföld-teremtéshitet támogatják, és próbálják kizárni az evolúciót az oktatásból. Egyes konzervatív muszlim gondolkodók szintén elutasítják az evolúciót, míg mások, például Harun Yahya, könyveiben megpróbálták alternatív, vallási alapú nézetekkel helyettesíteni. (Bigliardi, 2014)(Yahya, 1999)

Mindazonáltal a hindu és buddhista gondolkodók egy része nem elutasította Darwin elméletét, hanem megpróbálta vallási kontextusba helyezni azt, és gyakran szintézist alkotott a tudományos és spirituális gondolkodás között, ahogyan például Teilhard de Chardin is tette a kereszténység körében. Ez a cikk olyan hindu és buddhista teológusokat és filozófusokat mutat be, akik hasonló szellemiséget képviseltek, mint Teilhard de Chardin, a francia katolikus teológus, aki az evolúció és a spirituális felemelkedés gondolatát egyesítette (Brown, 2020).

Teilhard de Chardin és az evolúcióbiológia tudománytörténeti mérföldkövei

Az evolúcióbiológia története szorosan összefügg a tudományos gondolkodás fejlődésével, amely Charles Darwin 1859-es *A fajok eredete* című művével indult. Darwin természetes szelekcióról szóló elmélete forradalmasította a biológia területét, rávilágítva az élőlények változatosságának természetes okaira. A későbbi tudományos fejlemények, mint például a

neodarwinizmus (Lenski és Mittler, 1993; Noble, 2015) és a szintetikus elmélet (Salisbury, 1971), tovább bővítették az evolúcióról alkotott ismereteinket, miközben új kérdéseket vetettek fel az élővilág fejlődésének céljáról és irányáról. Lamarck fokozatos fejlődési elmélete, majd Darwin természetes szelekciós mechanizmusa az evolúció biológiai alapjait fektette le. Teilhard számára ezek az elméletek inspirációul szolgáltak, de ő a tudat és az anyag kapcsolódását kereste az evolúciós folyamatban. A Mendel által megalapozott genetikai tudás és a mutációk szerepe az evolúció új dimenzióit tárta fel (Reese, 2009). Teilhard számára azonban az evolúció nem állt meg a genetikai szinten; ő az evolúció spirituális lényegét kereste, amely a tudat fejlődésében nyilvánul meg.

Teilhard munkássága ezeknek az evolúciós elméleteknek a kontextusában bontakozott ki. Teilhard, jezsuita pap és paleontológus volt, az evolúciót nem pusztán biológiai folyamatként értelmezte, hanem spirituális és kozmikus fejlődésként is. Úgy vélte, hogy az evolúció végső célja egy magasabb szintű tudatosság elérése, amely az Omega-pontban teljessé válik – egy olyan állapotban, ahol az emberi tudat egyesül az isteni teljességgel.

Célkitűzés

Ezen cikk célja, hogy átfogó összehasonlítást nyújtson négy kiemelkedő spirituális gondolkodó – Sri Aurobindo, Swami Vivekananda, Thich Nhat Hanh és Teilhard de Chardin – filozófiai elképzelései között. A kutatás középpontjában az áll, hogy e gondolkodók hogyan tekintenek az emberi evolúcióra és spirituális fejlődésre, valamint miként próbálják összehangolni a vallási hagyományokat a modern tudomány eredményeivel, különösen az evolúcióval. Megvizsgáljuk, miként integrálják tanításaikban a keleti és nyugati gondolkodást, hogyan járulnak hozzá a spirituális és kollektív tudat fejlődéséhez, illetve hogyan alakítják a vallás és a tudomány közötti párbeszédet. A cikk feltárja továbbá, hogy e négy gondolkodó milyen módon kínál megoldást a transzcendencia és az anyagi világ közötti kapcsolatra, hidat képezve a különböző vallási és filozófiai hagyományok között.

Anyag és módszer

A cikk célja, hogy feltárja az evolúcióbiológia fogadtatását hindu és buddhista vallási közösségekben, illetve hogy ezek a közösségek miként reagáltak a modern tudományos evolúciós elméletekre, illetve milyen kiemelkedő gondolkodók voltak a témában. Olyan irodalmakra koncentráltunk, melyek az evolúciót nem a vallással ellentétes, hanem annak részeként kezelendő témakörként tárgyalják. Bár ennek a két hagyományosan nyitott felfogású vallásnak a követői javarészt szintén elutasítják a darwini evolúció elméletét, mégis találunk olyan szerzőket, akik hasonlóan gondolkodtak, mint Teilhard de Chardin.

Teilhard de Chardin (1881-1955) jezsuita paleontológusként és teológusként a 20. század elején kezdett mélyebben foglalkozni az evolúció elméletével. Részt vett a pekingi ősemlék

felfedezésében, és megkísérelte a keresztény teológiát és a modern evolúciós gondolkodást összeegyeztetni. Teilhard szerint az evolúció célja egy olyan „Omega-pont”, ahol a tudat és az isteni teljesség összekapcsolódik. Az evolúciót kozmikus és spirituális folyamatként értelmezte, amely az emberi tudat kibontakozását célozza. A cikkhez Az isteni millió és az Evolúció és kereszténység című műveit használtuk.

Swami Vivekananda (1863-1902) a 19. század végén, az evolúció fogalmának elterjedésével egy időben találkozott Charles Darwin elméletével. Utazása során, különösen Nyugaton, jelentős hatással volt rá a modern tudomány és filozófia, és próbált hidat képezni a keleti spirituális tanítások és a tudomány között. Az evolúciót úgy értelmezte, mint egy természetes folyamatot, amely az emberiség spirituális fejlődésével párhuzamosan zajlik. Vivekananda tanításában az evolúció a tudat fejlődését is jelenti, amely az egyén és az emberiség végső megvilágosodásához vezet. A cikkhez összesített műveit használtuk (Vivekananda, 2019).

Sri Aurobindo(1872-1950) az 1900-as évek elején kezdte tanulmányozni az evolúció elméletét, és később saját, „spirituális evolúció” nézetet dolgozott ki, amely a tudat kibontakozásán alapul. Úgy vélte, hogy az emberi evolúció célja nem csupán biológiai túlélés, hanem egy magasabb tudatállapot elérése, amelyet ő „felemelkedésnek” és „istenemberré válásnak” nevezett. Az ő elmélete szerint a biológiai evolúció folytatásaként létezik egy „szupermentális” szint, amely az emberi tudat határain túlra vezet. Cikkünkhöz a Jóga szintézise című művét használtuk(Aurobindo, 1992)

Thich Nhat Hanh (1926-2022) vietnámi zen mester és békeaktivista a 20. század közepén találkozott az evolúció elméletével. Érdeklődése az evolúció iránt a buddhizmus tanításaival kapcsolódott össze, különösen az interdependencia és az üresség fogalmával. Az evolúciót a kölcsönös kapcsolódás folyamataként látta, amely nem csupán biológiai, hanem mentális és spirituális dimenziókat is magában foglal. Thich Nhat Hanh szerint az evolúcióban a tudatosság és együttérzés fejlődése ugyanolyan fontos, mint a fizikai adaptáció. Kutatásunkhoz a Spiritual Ecology: The cry of the Earth című művet használtuk.

Eredmények

Az evolúcióbiológia mint új tudományág

Az evolúciós gondolkodásnak hosszú története van, amely számos szereplőt megosztott – nem csupán a tudomány képviselőit. A történet hagyományosan Charles Darwinnal (1809–1882) kezdődik, akinek monumentális műve, „A fajok eredete”, 1859-ben látott napvilágot. Ugyanakkor Darwin elméletének volt egy jelentős előfutára: Lamarck, akinek könyve az első átfogó értekezés a biológiai evolúcióról, és amelyre Darwin maga is hivatkozik művében. Lamarck (1744–1829) evolúciós elképzelései korlátozottak voltak: nem hitt a fajok kihalásában, inkább úgy vélte, hogy a fajok filogenetikai módosulások révén

fokozatosan átalakulnak más fajokká (Shaner, 1927). Ezenkívül Lamarck az organizmusok veleszületett fejlődési hajlama mellett érvelt, amely a tökéletesség felé irányítja őket generációról generációra.

Teilhard de Chardin evolúciós gondolkodásának alapjait Lamarck és Darwin fektették le, akik rávilágítottak a geológia és az életformák biológiai sokfélesége közötti kapcsolatra (Gillispe, 1958). Darwin szerint az evolúció egyfajta verseny a szűkös erőforrásokért. Bár érveléseit empirikus adatokkal és tudományos következtetésekkel támasztotta alá, szívesen alkalmazott metaforákat és analógiákat is nézetei érthetőbbé tételéhez (Noble, 2020). A Mendel által megalapozott genetikai magyarázatokkal kiegészülve a természetes kiválasztódás elmélete az 1900-as évekre megerősödött (Platt, 1959). Darwin ugyanakkor nem fektetett különösebb hangsúlyt az élő és élettelen dolgok közötti különbségre, valamint nem foglalkozott az evolúciós folyamat esetleges céljával, amely túlmutatna önmagán.

Modern elméletek

Neodarwinizmus (1900-as évek eleje) a darwini evolúciós elmélet genetikai alapjait fektette le. August Weismann, majd a mendeli öröklés révén kibővült megértés szerint az evolúció alapja a természetes szelekció és a genetikai változatosság, amit a mutációk hoznak létre (Noble, 2015). Az evolúcióbiológia „szintetikus elmélete” (1930–1940-es évek) egyesítette a mendeli genetika, a populációgenetika és a darwini természetes szelekció elméleteit. Julian Huxley, Theodosius Dobzhansky, Ernst Mayr, és George Gaylord Simpson munkái nyomán jött létre, hangsúlyozva a mutáció, a génáramlás, a genetikai sodródás és a szelekció szerepét az evolúcióban. (Smocovits, 2016) A Punctuated Equilibrium vagy Pontozott Egyensúlyok (1972) Stephen Jay Gould és Niles Eldredge által kidolgozott elmélet, amely szerint az evolúció nem egyenletes ütemű, hanem hosszú stabil periódusokat hirtelen, gyors változási időszakok szakítanak meg (Gould és Eldredge, 1977).

Motoo Kimura Neutrális Evolúció Elmélete (1968) elmélete, amely szerint a genetikai változások többsége semleges mutációkból ered, így ezek evolúcióját nem a szelekció, hanem inkább a genetikai sodródás irányítja. Ez alapvető új szemléletet nyújtott az evolúciós folyamatok megértésében (Kimura, 1979). Gaia-elmélet (1970-es évek) James Lovelock és Lynn Margulis elmélete az evolúció egy holisztikusabb megközelítése, amely szerint a Föld és annak ökoszisztémái egy önszabályozó, élő rendszerként működnek. Margulis munkája a szimbiózis és endoszimbiózis szerepét is hangsúlyozta, amely új szemléletet adott az evolúció és az ökológia kapcsolatához. Az élet eredetének kérdése az evolúciós elmélettel kapcsolatos egyik legnagyobb nyitott probléma. (Lovelock és Margulis, 2007)

Oparin-Haldane hipotézis és a kémiai evolúció

Az Oparin-Haldane hipotézis a 20. század elején az élet keletkezésének egyik meghatározó modellje lett, amely a földi kémiai evolúciót helyezte a középpontba. Oparin és Haldane egymástól függetlenül azt feltételezték, hogy az ősi Föld redukáló légköre (amely főként metánt, ammóniát, hidrogént és vizet tartalmazott) kedvezett egyszerű szerves molekulák spontán kialakulásának. Ezek a molekulák az úgynevezett "őslevesben" gyűltek össze, ahol energiaforrások, például UV-sugárzás vagy villámok hatására egyre bonyolultabb vegyületek jöttek létre. (Tirard, 2017) (Hoyle és Wickramasinghe, 1970)

A kémiai evolúció legfontosabb előrelépései közé tartozik az RNS-világ hipotézis, amely szerint az RNS lehetett az első olyan molekula, amely egyszerre rendelkezett genetikai információtároló és katalitikus képességekkel. A prebiotikus kémia további elméletei, például a "prebiotikus pizza", az élet kezdetét nem csupán vizes oldatokhoz, hanem szilárd felületekhez (ásványok, agyagok) kötik, amelyek koncentráltabb környezetet biztosíthattak a kémiai reakciók számára. Az olyan kutatási módszerek, mint például a szintetikus biológia és laboratóriumi kísérletek, amelyekkel képesek vagyunk az ősi földi körülményeket rekonstruálni, tovább erősítik a kémiai evolúció jelentőségét. A Miller-Urey kísérletek nyomán számos új megfigyelés támasztotta alá, hogy az egyszerű szerves molekulák széles skálája kialakulhatott prebiotikus körülmények között. (Scheuring et al, 2003) (Parker et al, 2014)

A pánspermia hipotézise

A kémiai evolúcióval szemben alternatív elméletként jelent meg a pánspermia hipotézise, amely melynek alap felvetése, hogy az élet csírái nem a Földön, hanem a világűrben alakultak ki, és meteoritok vagy üstökösök révén jutottak el bolygónkra. (Demets, 2012)

Vallásos elméletek

Pierre Teilhard de Chardin

Pierre Teilhard de Chardin 1881. május elsején született egy francia családban Auvergne régióban. Apja érdeklődést keltett benne a geológia iránt, édesanyja pedig imára és lelki fejlődésére ösztönözte. Jezsuita iskolába járt, majd 1899-ben belépett a jezsuita rendbe. Filozófiát tanult és 1902-ben irodalomtudományi licenciátust szerzett. Jezsuita régensségét a kairói Szent Család Főiskolán végezte, ahol kémiát és fizikát tanított. 1908-1912 között az angliai Hastingsben tanult teológiát, majd 1911-ben szentelték pappá. 1918. május 26-án tett végső fogadalmat a rendben.

1912-ben a párizsi Museum National d'Histoire Naturelle-ben kezdett el foglalkozni a korai emlősök őslénytanával. Ez a kutatás a Párizsi Egyetemen folyó geológiai, botanikai és zoológiai akadémiai tanulmányokhoz kapcsolódott.

Párizsban töltött ideje alatt fedezték fel a hírhedt Piltdown ember töredékeit az angliai Sussexben. Teilhard csatlakozott a csapathoz, hogy felderítse az ásatási helyet. Ezt követően az Museum National d'Histoire Naturelle kollégái arra biztatták, hogy tanulmányozza az emberi paleontológiát. Ez az új irány végül elviszi a világ különböző pontjain végzett ásatásokra.

Munkája 1914-1918 között az I. világháború miatt megszakadt. Hordágyhordóként szolgált, szolgálatával több kitüntetést is kiérdemelt. Ebben a nehéz időszakban már megjelentek írásaiban a rá később jellemző gondolatok. Ekkor írta a Krisztus az anyagban című értekezését, melyet megpróbált kiadni a jezsuita Études folyóiratban, ám erre akkoriban nem volt lehetőség. 1923-ban csatlakozott Fr. Emile Licent első kínai expedíciójához, majd az 1926-1935-ös és az 1939-1945-ös időszakot ebben az országban tölti a régió geológiájának tanulmányozásával. 1926 és 1935 között csatlakozott a pekingi embert felfedező ásatásokhoz, mely felfedezést tévesen neki tulajdonítanak. 1946-ban visszatért Franciaországba, de később az Egyesült Államokba költözött, remélve, hogy ott fogékonyabb közönséget talál ötleteinek, de ott is a visszautasítással kellett szembesülnie

Pierre Teilhard de Chardin szívrohamban halt meg 1955. április 10-én New Yorkban.

Teilhardot eredetileg jezsuita felettesei bírálták és száműzték 1923-ban, mert megkérdőjelezte az eredendő bűn és az örök kárhozat tanait. 1947-ben, amikor visszatért a kínából, a Szent Hivatal ismét bírálta, maga XII. Pius pápa is tévedések pócegödrének nevezte munkáját. Teilhard azonban nem adta fel, és jezsuita társai között folytatta gondolatainak megosztását. Az 1950-es évek közepére és végére elméleteit sok jezsuita magasztalta, köztük Karl Rahner, Hans Urs von Balthasar, Carlo Maria Martini bíboros és különösen Henri de Lubac, aki ezt írta Teilhardról: Szükségünk van rá. Ne foglalkozzunk Teilhard számos becsmérőjével, akikben az érzelmek tompították az intelligenciát. A II. Vatikáni Zsinat 1962. októberi megnyitásának idejére a Jézus Társasága teljesen felhagyott Francisco Suarez neoskolasztikus teológiájával, és a teilhardi evolúciós kozmogenezis oldalára állt. (Caymand-Freixas, 2008).

Az elemzett szerzők közül egyedül Teilhard de Chardin-nak volt olyan tudományos háttere amivel a Darwini evolúciót tudományos szempontból is értékelni tudta.

Hindu közösségek hozzáállása az evolúcióhoz

A hindu közösségek viszonylagos nyitottsága Darwin evolúcióbiológiájával szemben több tényezőnek köszönhető, amelyek vallási filozófiájukból és kulturális háttérükből fakadnak. A hindu vallás változatos és sokszínű, és az evolúciót különbözőképpen értelmezik a különböző irányzatok. (Killingly, 2024)

A hinduizmus alapvető tanításai közé tartozik az élet és az univerzum ciklikus természetének elfogadása. A szamszára (létforgatag, újjászületési ciklusok) és a karma (ok és okozat a sorsban) tanításai szerint az élet és a tudatosság folyamatos változásban van. Ez

a folyamat, amelynek során az egyéni lélek különböző létformákon keresztül fejlődik, rezonál Darwin evolúciós elméletével, amely a fajok fokozatos változásáról és alkalmazkodásáról szól. A hindu hagyomány elfogadja, hogy a világ folyamatos változásokon megy keresztül, és nincs egy egyszeri teremtés, amelyet kizárólagos érvényűnek tekintenek. (Harrison, 2019)

A hinduizmusban a teremtés kérdése nem annyira központi, mint például a keresztény teológiában. A világ keletkezése és fejlődése többféleképpen értelmezhető, és nincsenek olyan szigorú, egyetlen teremtésmítoszra épülő dogmák, amelyek akadályoznák az evolúciós gondolatok elfogadását. A hindu szentírások, például a Rigvéda vagy a Puránák, többféle kozmológiai magyarázatot kínálnak, így nem volt olyan erős konfliktus az evolúció és a vallási tanítások között, mint a nyugati vallásokban. (Thomas, 2019)

A hinduizmusban nincs egyetlen egységes nézet az evolúcióra, mivel a vallás számos irányzatot és filozófiát foglal magába. Így az evolúcióra adott hindu reakciók változatosak, és különböző hindu gondolkodók eltérő álláspontokat képviselnek. A hindu filozófia egyik ága, az Advaita Vedanta, hangsúlyozza az Abszolút egységét, és néhány híres hindu gondolkodó, mint például Swami Vivekananda, úgy véli, hogy az evolúció egy összhangban lévő folyamat, az Abszolút kifejeződése. (Vivekananda, 2019)

Az egyes hindu szentírások különböző módon hivatkoznak a világ teremtésére és az élőlények eredetére. A Puránák, mint a Vishnu Purána, Bhágavata Purána, vagy a Shiva Purána, részletes mitológiai történeteket nyújtanak a világ keletkezéséről. (Debroy, 2022) A Jóga-vászistha egy filozófiai írás, amelyben a teremtés kérdését nem materiális, hanem tudati perspektívából tárgyalják. Vászistha azt tanítja Rámának, hogy a világ teremtése illúzió, és valójában minden a tudatunkban létezik. (O'Flaherty, 1981). Ezért az evolúcióhoz való hozzáállás függ a hindu hagyománytól, a filozófiától, és az adott időszaktól és környezettől is. A hinduizmusban általánosságban elmondható, hogy az evolúciót az egyes gondolkodók és irányzatok különböző módon értelmezik és fogadják el, például a Vedāntikus perspektíva szerint az élet és a tudat nem magyarázható meg teljesen anyagelvű keretek között. A Vedānta szerint az élet túlmutat a fizikai anyagon, a tudat pedig alapvető az univerzumban, nem csupán az agyi aktivitás mellékterméke. (Shanta, 2015) Természetesen vannak olyan irányzatok amik nem értenek egyet a Darwini evolúcióelmélettel, A Hare Krisna mozgalom alapítója, A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda, élesen bírálta a darwini evolúcióelméletet. Szerinte a tudat nem anyagi eredetű, és az emberi élet célja nem a fizikai túlélés vagy fejlődés, hanem a spirituális felemelkedés. (Puritt, 1993)

Sri Aurobindo

Sri Aurobindo (1872–1950) indiai filozófus, költő, spirituális vezető és függetlenségi harcos volt. Az indiai spirituális megújulás egyik kulcsfigurája, és a modern jóga egyik

meghatározó gondolkodója, Aurobindo Ghose néven 1872. augusztus 15-én született Kalkuttában, egy kiválóan képzett családban. Édesapja, Dr. Krishnadhan Ghose, nyugati neveltetésben részesítette őt, és már fiatal korában Angliába küldte tanulni. Aurobindo Cambridge-ben tanult, ahol kiválóan elsajátította az angol nyelvet, valamint a nyugati irodalmat, filozófiát és történelmet. Eredeti terve az volt, hogy a brit közigazgatásban helyezkedik el, de ez a karrier nem váltotta be reményeit.

Indiába visszatérve Aurobindo bekapcsolódott az indiai függetlenségi mozgalomba. A 20. század elején egyre aktívabb szerepet vállalt a brit uralom elleni harcban. Radikális nézetei miatt többször letartóztatták, és 1908-ban börtönbe került, ahol intenzíven fordult a spirituális gyakorlatok felé. Itt kezdte meg mélyebb spirituális elméleteinek kidolgozását. A politikai aktivitás után Aurobindo egyre inkább a spiritualitás felé fordult. 1910-ben elhagyta Kalkuttát, és a dél-indiai Pondicherry városába költözött, ahol az életét a belső fejlődésnek és

Aurobindo tanításának központi eleme a "supramentális evolúció" fogalmára épült, amely szerint az emberi tudat folyamatos fejlődés alatt áll, és az emberiség végső célja a supramentális tudat elérése, amely az emberi és isteni természet egyesítését jelenti. Fő művei közé tartozik a *The Life Divine* (Az isteni élet) (Aurobindo, 1990), *The Synthesis of Yoga* (A jóga szintézise) (Aurobindo, 1992)

Aurobindo egyik központi elképzelése az, hogy az evolúció nem ér véget a biológiai fejlődéssel, hanem folytatódik a szellemi szinten. Szerinte az emberi tudatosság fejlődése az evolúció következő szakasza, ahol az ember túlhalad az anyagi lét korlátain, és magasabb spirituális tudatosságra tesz szert. Ezt a folyamatot „supramentális” evolúciónak nevezte, úgy vélte, hogy az evolúció végső célja a "Supramentális Tudat" kifejlesztése, amely a spirituális fejlődés csúcspontja. Ez a tudatosság magasabb, mint az emberi értelem, és lehetővé teszi az ember számára, hogy közvetlenül kapcsolódjon a transzcendens valósághoz, Istenhez vagy az Abszolúthoz. Szerinte az emberiség jelenlegi állapota csupán egy köztes szakasz az evolúció folyamatában. Az emberi élet célja nem csupán a fizikai túlélés vagy a társadalmi fejlődés, hanem a belső átalakulás, amely elvezet a spirituális ébredéshez és az isteni tudatosság megvalósításához. Az evolúció spirituális értelmezése Aurobindo filozófiájában szorosan összefonódik az „integrál jóga” nevű spirituális gyakorlatával. Ez a jógaforma azt célozza, hogy az emberi lény minden aspektusát – testi, érzelmi, mentális és szellemi – integrálja és átalakítsa, hogy végül elérje a supramentális tudatosságot. (Heehs, 2020)

Sri Aurobindo supramentális tudata és Teilhard de Chardin Omega pontja két különböző vallási és filozófiai hagyományból ered, de mindkettő az emberi és kozmikus fejlődés egy magasabb rendű célját és állapotát képviseli. Mindkét gondolkodó egy evolúciós folyamatban látta a kozmosz és az emberiség fejlődését, és mindketten a tudatosság egy felsőbb szintjére, az isteni felé való haladásra összpontosítottak. A supramentális tudat

kifejlődése az emberi tudatosság természetes evolúciós folyamata, de szükséges hozzá az isteni tudat közvetlen beavatkozása is. Aurobindo szerint az emberi tudat önmagában nem képes átlépni a supramentális szintre; ehhez szükséges az isteni erő hatása, amely megnyilvánítja a supramentális szintet az anyagban. A folyamatot spirituális gyakorlatok és önátadás segítheti, de végső soron az isteni kegyelem az, amely lehetővé teszi ezt az evolúciós ugrást. (Mikes, 2008)

Az Omega pont eléréséhez szintén szükséges az isteni beavatkozás, de Teilhard szerint ez a folyamat Krisztusban gyökerezik, aki az Omega pontot képviseli. Krisztus jelenléte az evolúciós folyamat végcélját testesíti meg, és az emberiség tudatossága ennek a krisztusi valóságnak a fokozatos felismerésén és megvalósításán keresztül halad előre. Itt az isteni szeretet az, amely irányítja az evolúciót a teljesség felé. (Sethna, 1981)

Az egyéni tudat fejlődése központi szerepet játszik Aurobindo tanításaiban, de ez végső soron a kollektív tudatosságot is átalakítja. Az egyének, akik elérik a supramentális szintet, képesek lesznek az anyagot és az egész társadalmat átalakítani, létrehozva egy isteni közösséget a Földön. Ez nem csak egyéni, hanem kozmikus evolúció is, amely a földi létezés teljes átalakulását eredményezi. (Ashrama, 1978)

A Teilhard de Chardin féle Omega pont nemcsak egyéni, hanem kollektív szinten is értendő. Teilhard szerint az emberiség egésze egyre nagyobb összekapcsolódásban és tudatosságban halad előre, és az evolúciós folyamat végén a teljes emberi közösség az Omega pontban egyesül Krisztussal. Az egyéni tudat a kollektív tudat részeként fejlődik, és az emberiség sorsa a kozmikus Krisztusban teljeseedik be. Teilhard de Chardin a kozmosz evolúcióját egy egyre növekvő komplexitás és tudatosság irányába látta, amely az Omega pont felé halad. Az Omega pont a végső állapot, ahol a tudat és az anyag tökéletes egységben egyesül, és az evolúció eléri a teljességet. Teilhard számára az Omega pont az isteni Krisztussal való egyesülést jelenti, ahol az egyéni tudat az univerzum teljes tudatosságába olvad bele. Ez a folyamat nem csak biológiai evolúció, hanem spirituális és kozmikus értelemben is zajlik, ahol az Omega pont az isteni szeretet és tudás tökéletes megnyilvánulása. (King, 2019; Teilhard de Chardin, 1968). Mindketten a spirituális előrehaladást hirdetik. Hasonlóan Vivekanandához és Thich Nhat Hanh-hoz, Aurobindo sem a tisztán biológiai evolúciót hirdette, hanem az emberi tudat fejlődését hangsúlyozza.

Swami Vivekananda

Swami Vivekananda, a 19. század végi és 20. század eleji indiai spirituális vezető és filozófus, mélyrehatóan foglalkozott az emberi létezés, vallás és tudomány kérdéseivel. Az evolúcióval kapcsolatban az ő megközelítése szintén filozófiai és spirituális szempontból gazdag. (Joye, 2022)

Vivekananda általánosságban elismerte a tudományos felfedezések és elméletek, beleértve az evolúció elméletének fontosságát, de nem fogadta el azokat kizárólagosan

materiális vagy mechanisztikus nézőpontból. A darwini evolúció elméletét, amely az élőlények fokozatos változását és adaptációját hangsúlyozza, Vivekananda elismerte, de ennél tágabb és mélyebb értelmet tulajdonított az evolúciónak, úgy vélte, hogy az evolúció nemcsak fizikai szinten történik, hanem szellemi és tudati szinten is. Az emberi élet célját nem pusztán a biológiai túlélésben látta, hanem a spirituális fejlődésben, amely végső soron az emberi lélek felszabadításához, a megvilágosodáshoz vezet. Számára az evolúció lényege az volt, hogy az emberi tudat hogyan emelkedik fel az állati ösztönökből az isteni tudatosság felé. Vivekananda úgy fogalmazott, hogy az evolúció nemcsak az élőlények változásáról és fejlődéséről szól, hanem az emberi lélek önmegvalósításának útjáról is. Ezen a ponton az evolúció, a tudatosság és a spiritualitás összefonódott az ő tanításaiban. Az emberi fejlődést és a társadalom előrehaladását is ezen tágabb spirituális evolúció részeként látta. (Mishra, 2022)

Narendranath Datta néven született 1863. január 12-én Kalkuttában, egy jól képzett és vallásos családban. Édesapja, Vishwanath Datta, ügyvéd volt, édesanyja, Bhuvaneshwari Devi pedig mély spirituális érzülettel rendelkezett. Narendranath kiválóan tanult, és korán érdeklődni kezdett a filozófia, vallás és a nyugati tudományok iránt. Kalkuttában az elismert Scottish Church College-ba járt, ahol nyugati filozófiát és tudományokat tanult, de közben a hindu szentírásokat is tanulmányozta. Nemzetközi ismertségét az 1893-as Chicagói Világvallások Parlamentjén való részvétel hozta meg, ahol lenyűgözte a közönséget beszédével, amelyben hangsúlyozta a vallási toleranciát, a spiritualitás egységét és az emberiség közös értékeit. Beszéde után a nyugati világ érdeklődése megnőtt a hinduizmus iránt, és Vivekananda tanítványokat szerzett, előadásokat tartott, valamint spirituális központokat alapított, különösen az Egyesült Államokban és Európában. Tanításainak központjában az Advaita Vedanta állt, amely szerint az emberi lélek (Atman) egy az isteni lényeggel (Brahman) (Kalita, 2019). Tanításai azonban nem csupán elméleti természetűek voltak: hangsúlyozta a gyakorlati spirituális életet, a meditációt, valamint a társadalmi szolgálat fontosságát. A karma jóga, a bhakti jóga és a dzsnyána jóga ötvöztetésével egy átfogó spirituális utat hirdetett, amely minden egyént elvezethet a megvilágosodáshoz. 1897-ben, visszatérve Indiába, Vivekananda megalapította a Ramakrishna Missziót, amelynek célja a vallási tanítások gyakorlati alkalmazása volt. A misszió társadalmi szolgálatokat, oktatást és egészségügyi ellátást nyújtott a rászorulóknak, és az egyik legjelentősebb spirituális szervezetté vált Indiában, a mai napig működik, és Vivekananda tanításainak örökségét ápolja.

Vivekananda szerint az emberiség célja az önmegvalósítás, ahol az egyén felismeri isteni természetét, és ezzel hozzájárul a társadalom spirituális fejlődéséhez is, ami egybeesik Teilhard de Chardin Omega pont elméletével. Vivekananda az Advaita evolúciót hirdette, amely elfogadja az evolúció elméletét de a végső célként a Brahmanhoz való visszatérést jelöli meg.

Buddhista közösségek hozzáállása az evolúcióbiológiához

Akárcsak a hinduizmus, a buddhizmus is egy sokrétű vallás, kötött teremtetéstörténet nélkül. A buddhizmus alapvetően nem foglalkozik biológiai értelemben vett evolúcióval, de az életről, a tudatról és a fejlődésről szóló tanításai képesek kapcsolódni a modern evolúciós biológiával. (Duvall, 1966).

A 14. Dalai Láma nyitott a tudományos fejlődésre, beleértve az evolúciós biológiát is. Könyveiben és beszélgetéseiben, mint például a *The Universe in a Single Atom*, elfogadja a biológiai evolúció tényét, ugyanakkor azt is hangsúlyozza, hogy a tudományos megközelítések nem tudják teljesen megmagyarázni a tudat természetét, emelet a karma szerepét említi az evolúció folyamatában. Szerinte az evolúció megértése bővíthető, ha a tudomány nyitottabb lesz a tudat spirituális vagy nem anyagi dimenzióira. (Lama, 2005)

A buddhista kozmológia különböző világokat és létsíkokat ír le, amelyekben a lények különböző állapotokban léteznek. Ezek a világok bizonyos értelemben hierarchikusak, ahol a lények tudata fokozatosan fejlődik a szenvedéstől a megvilágosodásig. A buddhista világkép nem biológiai értelemben vett evolúció, de a tudati fejlődés spiráljában való előrehaladás párhuzamba állítható az evolúció fogalmával. (Huntington, 2022)

Egyes buddhista gondolkodók, mint például B. Alan Wallace, nem fogadják el a szigorúan materialista evolúcióelméleteket, amelyek a tudatot pusztán biológiai folyamatok eredményének tekintik. Wallace, és más hasonló gondolkodók szerint a tudat nem magyarázható meg teljesen anyagi folyamatokkal, és a tudatot mint alapvető elemet kell beépíteni a világegyetem megértésébe. Ilyen módon a buddhista perspektívák kihívást jelenthetnek a tisztán materialista evolúciós elméletekre. (Kemeny, 2012).

Thich Nhat Hanh

Thich Nhat Hanh (1926–2022) vietnámi zen buddhista szerzetes, író és békeaktivista volt, aki a mindfulness (tudatos jelenlét) gyakorlata révén vált világhírűvé. 16 évesen lett szerzetes, majd a vietnámi háború idején aktívan részt vett a békemozgalmában. Megalapította az "elkötelezett buddhizmus" fogalmát, amely a spirituális gyakorlat és a társadalmi felelősségvállalás összekapcsolását hirdette. Száműzetésben élt több mint 30 évig, miután békefelhívásai miatt nem térhetett vissza Vietnámba. 1982-ben Franciaországban megalapította a Plum Village közösséget, amely ma is a mindfulness gyakorlásának központja. Több mint 100 könyvet írt, amelyekben a buddhizmus és a modern élet kapcsolatát tárgyalta. (Lyons, 2016)

Thich Nhat Hanh megközelítése az inter-lét, vagy inter-being fogalmával kapcsolatban segíthet összeegyeztetni a buddhizmus és az evolúcióelmélet bizonyos aspektusait. Az inter-lét azt jelenti, hogy minden létező összefüggésben áll minden mással. Ez összhangban van az evolúcióval, amely azt mutatja, hogy minden élőlény összekapcsolódik egy közös eredettel. Thich Nhat Hanh írásaiban sokszor hangsúlyozza, hogy az emberiség és az ökoszisztéma szoros kapcsolatban áll egymással, és az evolúció felfogható ennek a kapcsolatnak a részeként, erről a *The Miracle of Mindfulness* című művében ír (Hanh, 1987).

Az inter-being alapja az a buddhista tanítás, hogy a dolgok és lények egymásból keletkeznek, és kölcsönösen formálják egymást. Például egy egyszerű levél létezése is függ a földtől, az esőtől, a naptól és a levegőtől. Ha egyetlen tényezőt eltávolítunk, a levél nem tudna létezni. Ugyanez igaz minden más létezőre is: semmi sem létezik önállóan, hanem minden kölcsönös összefüggésben van a világgal. (Lam, 2020)

Thich Nhat Hanh támogatja a vallás és a tudomány közötti párbeszédet, különösen a tudatos jelenlét gyógyító hatásait illetően. Bár nem kifejezetten foglalkozik tudományos kérdésekkel, tanításai szerint a buddhizmus nyitott a tudományos felfedezésekre, különösen a pszichológia és a kvantumfizika területén.

Teilhard élete során aktívan próbálta összeegyeztetni a tudományos evolúciós elméleteket (mint paleontológus) a keresztény teológiával. Számára az evolúció és a vallás egyaránt részei Isten tervének, és a tudomány a spirituális valóság feltárásának egyik eszköze. (Lyons et al, 2016) Thich Nhat Hanh és Teilhard de Chardin egyaránt elősegítették a vallás és a tudomány közötti párbeszédet, bár eltérő megközelítéssel. Míg Thich Nhat Hanh a buddhizmus és a tudomány közös felfedezési lehetőségeit hangsúlyozta, addig Teilhard az evolúciót és a teológiát integrálta egy átfogóbb spirituális világnézetbe. Mindketten a tudományt az emberi tudatosság és a spirituális fejlődés kulcsfontosságú eszközeként látták. Közelebb áll hozzá Sri Aurobindo és Swami Vivekananda elképzelése, miszerint az evolúció a tudat fejlődésére irányul, azonban hangsúlyozza az egymásra

utaltság szerepét, és a fejlődésnek Aurobindohoz hasonlóan, nem jelöl ki végpontot, míg Vivekananda a Brahmanhoz való visszatérést és Teilhard az Omega-pontot jelölte meg.

Összefoglalás, kitekintés és értékelés

Az evolúcióbiológia vallási fogadtatásának elemzése rávilágít arra, hogy a különböző vallási hagyományok eltérő módon közelítik meg ezt a tudományos elméletet. A kereszténységen belül például jelentős eltérések tapasztalhatók: míg a fundamentalista irányzatok – például az ifjúföld teremtéshívők – kategorikusan elutasítják az evolúciót, és szó szerint értelmezik a Biblia teremtéstörténetét, addig a modern keresztény teológusok egy része elfogadja az evolúciót, és azt Isten teremtetési tervének részének tekinti. Az evolúcióhoz való viszonyulás tehát nemcsak vallási, hanem kulturális és történelmi tényezők által is formálódik.

A hinduizmus és a buddhizmus esetében az evolúcióról alkotott vélemény általában nyitottabb, ami ezeknek a vallásoknak a filozófiai és teológiai kereteiből fakad. A hinduizmus tanításai szerint az élet és a tudat fejlődése ciklikus és folyamatos folyamat, amely jól összeegyeztethető Darwin elméletével. A buddhizmusban az evolúció nem kap központi szerepet, de a tudat kölcsönös kapcsolatai és fejlődése analógiát kínál az evolúciós folyamatok megértéséhez. Az olyan gondolkodók, mint Swami Vivekananda, Sri Aurobindo és Thich Nhat Hanh, mind arra törekedtek, hogy az evolúció gondolatát integrálják a vallási tanításaikba, ezzel is hidat képezve a keleti és nyugati gondolkodás között.

A tudomány és vallás közötti párbeszéd kulcsszereplői közé tartozik Pierre Teilhard de Chardin is, aki az evolúciót nemcsak biológiai folyamatként, hanem spirituális fejlődésként értelmezte. Teilhard munkássága rámutatott, hogy a tudomány és a vallás nem szükségszerűen ellentétesek egymással, hanem kiegészíthetik egymást az emberi létezés mélyebb megértése érdekében. Hasonlóan, Swami Vivekananda és Sri Aurobindo az evolúciót az emberiség spirituális fejlődésének részeként értelmezték, míg Thich Nhat Hanh az ember és a természet közötti kapcsolatokra helyezte a hangsúlyt, hangsúlyozva a tudatosság és együttérzés jelentőségét.

Az 1. táblázat célja, hogy átlátható módon mutassa be, miként különbözik az evolúció fogalma Sri Aurobindo, Swami Vivekananda, Teilhard de Chardin és Thich Nhat Hanh tanításaiban, továbbá hogyan viszonyulnak ezek az elképzelések a tudomány álláspontjához és a fundamentalista vallási megközelítésekhez. Az összehasonlítás segíthet jobban megérteni a vallási pluralizmus és a tudományos gondolkodás lehetséges kapcsolódási pontjait.

1. táblázat: Különböző vallási irányzatok összevetése az evolúcióbiológia elfogadottsága alapján.

	Evolúció fogalma	Spirituális dimenzió	Vallás és tudomány kapcsolata	Az evolúció célja
Sri Aurobindo	Az evolúció nemcsak fizikai, hanem tudati fejlődés is, amely a magasabb tudatállapotokhoz vezet.	A tudat evolúciója az isteni tudat kifejeződése. A földi élet az isteni tudat beteljesedése felé halad.	A vallás és a tudomány összefonódnak, mivel az anyag és a tudat egymást kölcsönösen formálják.	Az emberiség eljutása a magasabb, isteni tudatállapotba, a supramentális tudatba, amely egy új emberi faj létrejöttét eredményezi.
Swami Vivekananda	Az evolúció a természet törvénye, amely mögött Isten kreatív ereje áll, de emellett alapvetőnek is tekinti	Az evolúció Isten által irányított folyamat, amely segíti az emberiség spirituális fejlődését.	A tudomány és a vallás összhangban lehetnek, hiszen mindkettő az igazság keresésére irányul.	Az ember elérheti a spirituális tökéletességet, egyesülve az isteni tudattal.
Thich Nhat Hanh	Nem foglalkozik kifejezetten a biológiai evolúcióval, de a tudatosság folyamatos fejlődését tanítja.	Az evolúció inkább mentális és spirituális fejlődés, amely a tudatos jelenlét által valósul meg.	A tudomány és a buddhizmus egymást kiegészítik, különösen a pszichológia és a kvantumfizika terén.	A tudatos jelenlét gyakorlása által az egyén elérheti a belső békét és megvilágosodást.
Teilhard de	Az evolúció	Az evolúció a	A tudomány az	Az evolúció

Chardin	biológiai és kozmikus folyamat, amely Isten tervének része.	Krisztus felé való haladás, ahol a világ egyre inkább eggyé válik a kozmikus Krisztussal.	isteni teremtés mélyebb megértésének eszköze, amely támogatja a vallási célokat.	végpontja az "Omega pont", ahol a teremtés teljesen eggyé válik Istennel.
14. Dalai Láma	Az evolúciót elfogadja, mint a biológiai fejlődés alapvető folyamatát, de hangsúlyozza, hogy a tudomány nem ad teljes választ a tudat mibenlétére.	Az evolúció nemcsak biológiai, hanem a tudatosság fejlődését is magában foglalja, amely a spirituális dimenziót érinti.	A tudomány és a buddhizmus párbeszédre nyitott; a tudomány segíti az univerzum és az élet fizikai aspektusainak megértését, de a tudat spirituális dimenziója kiegészíti azt.	Az emberi tudat fejlődése, amely közelebb visz a megvilágosodás hoz és a szenvedés megszüntetéséhez.
Ifjúföld teremtéshívők	Az evolúciót elutasítják, és a teremtésméletet vallják, mely szerint Isten teremtette a világot szó szerint a Biblia leírása szerint.	Az ember és az élőlények Isten közvetlen teremtései, nem részei egy hosszú biológiai folyamatnak.	A vallás és a tudomány közötti kapcsolat feszültséggel teli; a tudomány egyes eredményeit (pl. evolúció) elutasítják.	Az evolúciónak nincs szerepe, mivel Isten teremtette a világot tökéletesen a kezdetekben.
Tudomány álláspontja	Az evolúció a természetes szelekció és a	Nincs spirituális dimenzió, az	A tudomány és a vallás külön területek, és az	Nincs végső célja; az evolúció nem

	genetikai változások révén lezajló biológiai folyamat, amely minden élőlény fejlődésének alapja.	evolúciót teljes mértékben anyagi, fizikai folyamatnak tekinti.	evolúció tudományos bizonyítékokon alapul.	célirányos, hanem alkalmazkodási folyamatok eredménye.
--	--	---	--	--

Az evolúció vallási fogadtatásának vizsgálata nemcsak a vallások belső fejlődésének és alkalmazkodásának megértését segíti, hanem hozzájárulhat a tudományos és spirituális dimenziók közötti szakadék áthidalásához is. A tanulmány megmutatja, hogy a vallási narratívák és a tudományos eredmények kölcsönösen gazdagíthatják egymást, ha párbeszédre és nyitottságra épülő megközelítést alkalmaznak. Ez a kölcsönhatás nemcsak a vallási pluralizmus, hanem az emberi kultúra és társadalom fejlődésének is új perspektívát adhat.

A jövő szempontjából a tudományos és vallási párbeszédnek kulcsszerepe lehet abban, hogy a világ vallási és kulturális közösségei új alapokra helyezhessék kapcsolataikat. Az evolúcióelmélet további tudományos fejleményei, például a genetikai kutatások és az ökoszisztémák holisztikus szemlélete, mint a Gaia-elmélet, új impulzusokat adhatnak a vallási gondolkodásnak. Emellett az ökumenikus és interdiszciplináris kezdeményezések segíthetik a közös értékek és célok felismerését, különösen a globális problémák – például az ökológiai válság – kezelésében.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1.] Aurobindo, S. (1990): The life divine. Lotus Press.
- [2.] Aurobindo, S. (1992): The synthesis of yoga. Lotus Press.
- [3.] Bak, J. S. (2006): Tennessee v. John T. Scopes: "Blanche" Jennings Bryan and Antievolutionism. – The Tennessee Williams Annual Review, no. 8. 72-94.
<https://doi.org/10.2307/45389536>
- [4.] Banerji, D. (2020): Sri Aurobindo, Enlightenment, and the Bengal Renaissance: A Discourse on Evolution of Consciousness. – In: The Philosophy of Sri Aurobindo: Indian Philosophy and Yoga in the Contemporary World. Bloomsbury Academic, London.
<https://doi.org/10.5040/9781350124899.ch-002>
- [5.] Bigliardi, S. (2014): Harun Yahya's Islamic creationism: What it IS and isn't. – Skeptical Inquirer 38(1): 32-37.

- [6.] Bstandzingyamtsho (Dalai Lama) (2005): The universe in a single atom: The convergence of science and spirituality. Harmony Books, New York.
- [7.] Camayd-Freixas, E. (2008): Teaching Liberation Theology: The Legacy of Las Casas. – In: Approaches to Teaching the Writings of Bartolomé de las Casas. Modern Language Association of America, New York.
- [8.] Brown, C. M. (Ed.). (2020): Asian religious responses to Darwinism: Evolutionary theories in Middle Eastern, South Asian, and East Asian cultural contexts. – Springer, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-37340-5>
- [9.] Debroy, B. (2022): Vishnu Purana. – Penguin Random House India, Private Limited.
- [10.] Demets, R. (2012): Darwin's Contribution to the Development of the Panspermia Theory. – Astrobiology 12(10): 946–950. <https://doi.org/10.1089/ast.2011.0790>
- [11.] Duvall, M. V. (1966): Man's concept of his religious fulfillment: A cross-cultural study of Teilhard de Chardin and classical Buddhist, Hindu, and Confucian thought. Dissertation. Fordham University, New York.
- [12.] Eisen, A., and Konchok, Y. (2017): The enlightened gene: Biology, Buddhism, and the convergence that explains the world. – University Press of New England. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1xx9hgh>
- [13.] Gillispie, C. C. (1958): Lamarck and Darwin in the history of science. – American Scientist 46(4): 388–409.
- [14.] Gould, S. J. and Eldredge, N. (1977): Punctuated equilibria: The tempo and mode of evolution reconsidered. – Paleobiology 3(2): 115–151. <https://doi.org/10.1017/S0094837300005224>
- [15.] Harrison, R. (2019): Samsara: The Wheel of Birth, Death, and Rebirth: A journey through spirituality, religion, and Asia. 2 Rebecca Harrison, [S.l.]
- [16.] Heaton, T. H. (2008): Recent Developments in Young-Earth Creationist Geology. – Science & Education 18(10): 1341–1358. <https://doi.org/10.1007/s11191-008-9162-6>
- [17.] Heehs, P. (2020): Sri Aurobindo's Theory of Spiritual Evolution. – In: Brown, C. M. (Ed.), Asian Religious Responses to Darwinism: Evolutionary Theories in Middle Eastern, South Asian, and East Asian Cultural Contexts, Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-37340-5_7
- [18.] Hoyle, F., Wickramasinghe, N. C. (1970): Dust in supernova explosions. – Nature 226(5240): 62–63. <https://doi.org/10.1038/226062a0>
- [19.] Huntington, E. (2022): Buddhist Cosmology. – Oxford Research Encyclopedia of Religion. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199340378.013.1050>

- [20.] Kalita, N. K. (2019): A Critical Discussion of the Religious Approaches of Sankaracharya and Vivekananda with Due Importance to the Concept of 'Brahman' in the Vedanta Philosophy. – Pratidhwani the Echo, 8(1): 132–139.
- [21.] Kemeny, M. E., et al. (2012): Contemplative/emotion training reduces negative emotional behavior and promotes prosocial responses. – Emotion 12(2): 338–344.
<https://doi.org/10.1037/a0026118>
- [22.] Killingley, D. (2024): Hinduism, Darwinism and Evolution in Late Nineteenth-Century India. – In: Charles Darwin's The Origin of Species. Manchester University Press, Manchester. <https://doi.org/10.7765/9781526184184.00012>
- [23.] Kimura, M. (1979): The neutral theory of molecular evolution. Scientific American 241(5): 98–129. <https://doi.org/10.1038/scientificamerican1179-98>
- [24.] King, U. (2019): Teilhard de Chardin, Apostle of the Cosmic Christ. – In: Envisioning the Cosmic Body of Christ (pp. 48–61). Routledge, London.
<https://doi.org/10.4324/9780429340604-5>
- [25.] Lam, Y. C. (2020): Mindfulness, interbeing and the engaged Buddhism of Thích Nhất Hạnh. Dissertation. University of canterbury. <https://doi.org/10.26021/11115>
- [26.] Lenski, R. E., & Mittler, J. E. (1993): The directed mutation controversy and neo-Darwinism. – Science 259(5092): 188–194. <https://doi.org/10.1126/science.7678468>
- [27.] Lovelock, J. E. and Margulis, L. (1974): Atmospheric Homeostasis by and for the Biosphere: The Gaia Hypothesis. – Tellus 26(1-2): 2–9. <https://doi.org/10.3402/tellusa.v26i1-2.9731>
- [28.] Mikeš, F. & Mikeš, G. E. (2007): Human Evolution Viewed through Scientific Concepts of Chaos, Complexity and Emergence, and the Spiritual Visions of T. de Chardin and Sri Aurobindo. – Theologica Olomucensia, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, 2007(8): 95–111.
- [29.] Mikes, F. (2009): Chaos, Complexity and Emergence Mechanisms: Spiritual Evolution in Sri Aurobindo and Teilhard de Chardin. – In: Science, Spirituality, and the Modernization of India. Anthem Press, pp. 115–134. <https://doi.org/10.7135/UPO9781843317760.008>
- [30.] Mishra, A. (2022): Epistemological Inquiry in Consideration with Integral Consciousness and Spiritual Evolution. – Stochastic Modeling and Applications, 26 (3):375–381.
- [31.] Noble, D. (2015): Evolution beyond neo-Darwinism: a new conceptual framework. – Journal of Experimental Biology 218(1): 7–13. <https://doi.org/10.1242/jeb.106310>
- [32.] Noble, D. (2020): Charles Darwin, Jean-Baptiste Lamarck, and 21st century arguments on the fundamentals of biology. – Progress in Biophysics and Molecular Biology, 153: 1–4.
<https://doi.org/10.1016/j.pbiomolbio.2020.02.005>

Strobel: Evolúcióbiológia és teológia – [Evolutionbiology and Theology]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.97-117>

- 116 -

- [33.] O'Flaherty, W. E. (1981): Illusion and Reality in the Yogavāsistha. – Journal of the Royal Society of Arts, 129(5294): 104–123.
- [34.] Parker, E. T., et al. (2014): Conducting Miller-Urey experiments. – Journal of Visualized Experiments, 83. e51039. <https://doi.org/10.3791/51039-v>
- [35.] Platt, R. (1959): Darwin, Mendel, and Galton. – Medical History, 3(2): 87–99. <https://doi.org/10.1017/S0025727300024376>
- [36.] Pruitt, E. S. (1993): Exegesis and the Quest for Textual Univalency in the Indian Philosophical Tradition: A Comparative Study of the Bhagavadgita Commentaries of Shankara and Swami A. C. Bhaktivedanta Prabhupada. Dissertation. – University of Illinois.
- [37.] Reese, R. A. (2009): Darwin, Mendel and the evolution of evolution. Significance 6(3): 127–129. <https://doi.org/10.1111/j.1740-9713.2009.00377.x>
- [38.] Reiss, M. J. (2008): Should science educators deal with the science/religion issue? – Studies in Science Education, 44(2): 157–186. <https://doi.org/10.1080/03057260802264214>
- [39.] Salisbury, F. B. (1971): Doubts about the modern synthetic theory of evolution. – The American Biology Teacher, 33(6): 335–354. <https://doi.org/10.2307/4443526>
- [40.] Scheuring, I., et al. (2003): Spatial models of prebiotic evolution: soup before pizza? – Origins of Life and Evolution of the Biosphere, 33: 319–355. <https://doi.org/10.1023/A:1025742505324>
- [41.] Sethna, K. D. (1981): The spirituality of the future: A search apropos of R. C. Zaehner's study in Sri Aurobindo and Teilhard de Chardin. – Fairleigh Dickinson University Press, London.
- [42.] Shaner, R. F. (1927): Lamarck and the evolution theory. – The Scientific Monthly, 24(3): 251–255. <https://www.jstor.org/stable/7767>
- [43.] Shanta, B. N. (2015): Life and consciousness: The Vedāntic view. Communicative & Integrative Biology 8(5): e1085138. <https://doi.org/10.1080/19420889.2015.1085138>
- [44.] Smocovitis, V. B. (2016): The Unifying Vision: Julian Huxley, Evolutionary Humanism, and the Evolutionary Synthesis. In Pursuing the Unity of Science, Routledge, pp. 30–49. <https://doi.org/10.4324/9781315603094-3>
- [45.] Tirard, S. (2017): J. B. S. Haldane and the Origin of Life. – Journal of Genetics, 96(5): 735–739.
- [46.] Vaughan-Lee, L. (2016): Spiritual ecology: The cry of the earth. – The Golden Sufi Center, Point Reyes, California.
- [47.] Vivekananda, S. (2019): Complete Works of Swami Vivekananda. – Partha Sinha, Mumbai.

Opuscula Theologica et Scientifica 2025 3(1): 97-117.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Strobel: Evolúcióbiológia és teológia – [Evolutionbiology and Theology]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.97-117>

- 117 -

- [48.] Yahya, H. (1999). *The Evolution Deceit: The Scientific Collapse of Darwinism and its Ideological Background.* – Global Publishing, Istanbul.
- [49.] Zambon, O., & Aechtner, T. (2022): *Evolving Religion-Science Perspectives of the Bhaktivedanta Institute and ISKCON.* – Nova Religio, 25(3): 57–86.
<https://doi.org/10.1525/nr.2022.25.3.57>
- [50.] Zwart, H. (2022): *The Symbolic Order and the Noosphere: Pierre Teilhard de Chardin and Jacques Lacan on Technoscience and the Future of the Planet.* – International Journal of Philosophy and Theology, 83(1–3): 117–145.
<https://doi.org/10.1080/21692327.2022.2093775>

Absztrakt: Az evolúcióelmélet megjelenése és elterjedése jelentős hatással volt a különböző vallási közösségekre, mivel a tudományos megközelítések gyakran kihívást jelentettek a hagyományos vallási narratívák számára. A tanulmány célja, hogy bemutassa az evolúcióbiológia fogadtatását különböző vallási hagyományokban, különös tekintettel a hinduizmus, a buddhizmus, a kereszténység, valamint az ezekhez kapcsolódó kiemelkedő gondolkodók – Teilhard de Chardin, Sri Aurobindo, Swami Vivekananda és Thich Nhat Hanh – nézeteire. A kutatás elemzi a vallás és tudomány közötti párbeszéd lehetőségeit, rávilágítva arra, hogyan próbálták egyes vallási vezetők és filozófusok integrálni az evolúció gondolatát saját spirituális tanításaikba.

